

I.1

Portret Zygmunta III w stroju hiszpańskim

Jacob Troschel (atryb.), ok. 1612

Olej, płótno; 211 × 126 cm

U góry po prawej napis na licu: *Sigismundus III dei gra... Poloniae Sueciae Got... tiae Vandaliae rex*

Prawdopodobny podarunek dla wielkiej księżnej Marii Magdaleny Austriaczki, szwagierki Zygmunta III; eksponowany przez lata w galerii Ponte Vecchio

Stan zachowania zadowalający; płótno lniane dobrze naciągnięte na ramę; stabilny koloryt; lekko pożółkły werniks; liczne retusze widoczne w partii stroju i na podłodze
Florence, Gallerie degli Uffizi, Galleria delle Statue e delle Pitture, Depositi, nr inw. 1890 n. 2270

Król Polski i wielki książę litewski (1587–1632) oraz król Szwecji (1592–1599, tytuł zachował do śmierci) został sportretowany w sile wieku, po 25 latach panowania i po takich sukcesach w wojnie z Państwem Moskiewskim, jak zwycięstwo pod Kłuszynem (1610) i zdobycie Smoleńska (1611). Fakt podwójnego powinowactwa króla z Marią Magdaleną zapewniał silny związek polskiego dworu z ważnym ośrodkiem władzy habsburskiej. Order Złotego Runa i strój dworski sięgający genezę epoki cesarza Karola V – o ciemnych tonach i sztywnych liniach – nadają postaci charakter surowości, godności i opanowania, które były typowe dla hiszpańskiej etykiety dworskiej. Kostium jednak jest nie tylko manifestacją polityczną, ale także nawiązaniem do etycznego toposu arystokratycznego – ewokuje majestat, wielkoduszność, samokontrolę „człowieka poczciwego”, jego spokój ducha (hiszp. *sosiego*), wyrafinowanie (wł. *attillatura*) oraz wyszukany powab (wł. *grazia*).

Obraz z Uffizi ma odpowiednik w portrecie zachowanym w Zamku Królewskim w Warszawie (nr inw. ZKW/1176), różniącym się głównie kadrem oraz odcieniem stroju, przypisywanym Jakobowi Troschelowi z Norymbergi (Drossel, Drozdzel, Dreschell, Dröschell, 1583–1624). Syn Hansa Troschela, rzemieślnika zajmującego się wyrobem kompasów, i brat rytownika Johanna, ucznia Petera Yselburga, zanim trafił do Polski, terminował u Johanna Juvenela, a następnie Alexiusa Lindnera. Florencki wizerunek, pozostający jeszcze w tradycji Mora i Alonsa Sancheza Coella, jest zbieżny z płótnem warszawskim przede wszystkim pod względem poziomu wykonawczego oraz sposobu oddania tkaniny kostiumu (kazuistyczne, wręcz mimetyczne przedstawienie detali dekoracyjnych), typowego dla malarstwa północnoeuropejskiego.

Wyst.: Principesse e Ambasciatori 2012, poz. 10, s. 76–77 (M. Alderotti)

Bibl.: Mycielski 1911, t. 1, nr 3; Gerola 1934, s. 454; Ruszczyćówna 1969, s. 227;

Uffizi 1979, poz. Ic599 (S. Meloni Trkulja); Caneva 2003, poz. 8, s. 242

K.Q.

I.2

Portret królowej Anny Habsburżanki

Marcin Kober, Kraków (?), 1595

Olej, płótno; 225,8 × 138,2 cm

Najpewniej z wyprawy posagowej Anny Katarzyny Konstancji, córki Zygmunta III;

dawniej w zamku Neuburg an der Donau

Monachium, Bayerische Staatsgemäldesammlungen – Alte Pinakothek, nr inw. 6992

Reprezentacyjny portret z insygniami królewskimi i napisem (na pilastrze): ANNA [nieczyt.]. Wykonany przez – czynnego m.in. w Krakowie i Warszawie – nadwornego malarza Stefana Batorego i Zygmunta III. Należy do zespołu konterfektów rodziny królewskiej, za które zapłacono Koberowi w 1595. Obejmuje on wizerunki Zygmunta III (niezachowany) oraz królowej Anny Jagiellonki (Zamek Królewski na Wawelu – Państwowe Zbiory Sztuki, nr inw. 1429) i namalowane rok później portrety królewskich dzieci – Władysława Zygmunta i Anny Marii.

Wykonany bardzo starannie, odznacza się realizmem w ukazaniu rysów i wielką dbałością o szczegóły stroju. Wśród biżuterii uwagę zwracają okazałe zawieszenie z przedstawieniem słonia oraz kolczyki z monogramem SA. Zawieszenie odnieść należy do opisu klejnotu wysłanego przez króla w prezencie zaręczynowym arcyksiężniczce Annie do Grazu w 1591, a potem odziedziczonego przez królową Annę Katarzynę Konstancję i włączonego do jej ślubnej wyprawy. Kolczyki natomiast mają analogie w licznych klejnotach oznaczonych takim monogramem, pochodzących ze spuścizny Zygmunta Augusta. Przedstawiona na obrazie korona jest najpewniej tzw. kupną koroną Zygmunta Augusta, użytą do ceremonii koronacyjnych w Uppsali w 1594.

Obraz odnaleziony i zidentyfikowany przez J. Ruszczycównę. Ujęcie portretowe znane również z wersji półpostaciowej, zachowanej w Palazzo Pitti we Florencji (nr inw. 2392). Z Koberowskim dziełem pozostają w związku inne podobizny królowej – miniatura w Bayerisches Nationalmuseum oraz ryciny Dominika Custosa i Lamberta Cornelisza.

Wyst.: Sigismund Vasa 1976, poz. 28; Sztuka dworu Wazów 1976, poz. 21 (J.T. Petrus)

Lit. wyk.: Ruszczycówna 1969, s. 187–190; Petrus 1975a, s. 116–127; Petrus 1975b, s. 153–157; Słownik artystów 1986, s. 34–35 (J.T. Petrus)

J.T.P.